

O'ZBEKISTONDA SURDOTARJIMONLARNING FAOLIYATI HAQIDA

Qahramonova Iroda

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti Maxsus
pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti talabasi*

Tel: +998881179694

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonda surdotarjimonlik faoliyatining hozirgi holati, uning ijtimoiy ahamiyati va davlat tomonidan olib borilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari tahlil qilinadi. Surdotarjimonlarning kasbiy malakasini oshirish, milliy standartlar yaratish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish zarurati haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar va O'zbekiston sharoitidagi imkoniyatlar o'rganilib, surdotarjimonlik sohasini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *surdotarjimonlik, eshitish qobiliyati cheklanganlar, davlat markazi, kasbiy malaka, milliy standartlar, ijtimoiy integratsiya, zamonaviy texnologiyalar*

Abstract: *This article analyzes the current state of sign language interpreting activities in Uzbekistan, its social significance, and the government support measures undertaken. The necessity of improving professional qualifications of sign language interpreters, establishing national standards, and implementing modern technologies is discussed. The article also explores international experiences and opportunities within Uzbekistan, providing recommendations for the development of the sign language interpreting field.*

Keywords: *sign language interpreting, hearing-impaired persons, state center, professional qualification, national standards, social integration, modern technologies*

Аннотация: *В данной статье анализируется современное состояние деятельности сурдопереводчиков в Узбекистане, её социальное значение и меры государственной поддержки. Рассматривается необходимость повышения профессиональной квалификации сурдопереводчиков, создания национальных стандартов и внедрения современных технологий. Также изучается международный опыт и возможности в условиях Узбекистана, даются рекомендации по развитию сферы сурдопереводческой деятельности.*

Ключевые слова: *сурдоперевод, лица с нарушением слуха, государственный центр, профессиональная квалификация, национальные стандарты, социальная интеграция, современные технологии*

Surdotarjimonlik faoliyatining huquqiy asoslari va tashkil etilishi.

O'zbekiston Respublikasida surdotarjimonlik faoliyati ijtimoiy tenglik, inson huquqlari va imkoniyatlari tengligini ta'minlashga qaratilgan muhim ijtimoiy xizmat turlaridan biridir. Eshitish nuqsoniga ega shaxslarning axborotga bo'lgan qiziquvchanligini oshirish, ularni jamiyat hayotiga to'laqonli jalb etish hamda ularning konstitutsiyaviy huquqlarini ro'yobga chiqarishda surdotarjimonlik xizmatlari alohida o'rin tutadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda imkoniyati cheklangan fuqarolar, xususan, eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun qulay ijtimoiy va axborot muhitini yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2022-yil 9-fevralda e'lon qilingan Prezident qarori loyihasiga binoan, imo-ishora tilini rivojlantirish, surdotarjimonlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha "Davlat markazi" hamda uning mintaqaviy filiallari tashkil etilishi rejalashtirilgan. Mazkur markaz faoliyatining asosiy yo'nalishlari qatoriga ilmiy asoslangan yangi imo-ishoralarni iste'molga kiritish, surdotarjimon va surdopedagoglar malakasini uzluksiz oshirish, xorijiy tajribalarni joriy etish, ilmiy-tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash hamda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish kabilar kiradi. 2022-yil 1-martdan boshlab esa davlat notarial harakatlari, fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish, bank va davlat xizmatlarini ko'rsatishda surdotarjimonlar ishtirokini ta'minlash majburiyati joriy etildi. Shuningdek, 1-apreldan boshlab teleefirda yangiliklar va madaniy ko'rsatuvlar surdotarjimonlar tarjimasini bilan uzatilmoqda. Bu islohotlar nafaqat surdotarjimonlik xizmatlarining institutsional asosda rivojlanishiga, balki eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning jamiyatdagi integratsiyasi va axborotga teng huquqli kirishiga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda surdotarjimonlik xizmatlarining rasmiy tizimga kiritilishi va uning me'yoriy-huquqiy asoslar bilan mustahkamlanishi ushbu sohaning kompleks rivojlanishiga zamin yaratmoqda. Ammo mavjud vaziyat tahlili shuni ko'rsatadiki, surdotarjimonlar sonining yetishmasligi, ularning kasbiy tayyorgarligi darajasidagi farqlar, hamda axborot texnologiyalari asosida tarjima xizmatlarini taklif etishdagi infrastrukturaviy kamchiliklar hal etilishi lozim bo'lgan muhim masalalardandir. Shu sababli ham 2022-yilgi qarorda surdotarjimonlarni tayyorlashning bosqichma-bosqich tizimi, ularni kasbiy sertifikatlashtirish, ish haqi va ijtimoiy kafolatlarni belgilash kabi muhim chora-tadbirlar nazarda tutilgan. Jumladan, kasbiy faoliyatni yuritish huquqini beruvchi guvohnoma va lavozim yo'riqnomalarining joriy etilishi orqali ushbu xizmatning professionallasuvi yo'lga qo'yilmoqda. Yana bir muhim jihat shundaki, surdotarjimonlik faqatgina tilni tarjima qilish bilan cheklanmay, balki eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning ijtimoiy-adaptatsiyasi va jamiyat bilan muloqotini ta'minlovchi vosita sifatida qaralmoqda. Shuning uchun ham surdotarjimonlarning faoliyati kommunikativ, psixologik va pedagogik ko'nikmalarni ham qamrab oluvchi ko'p yo'nalishli malaka tizimini talab qiladi. Mazkur ehtiyojlarni qondirish maqsadida davlat tomonidan o'quv-uslubiy qo'llanmalar yaratish, doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish va xorijiy tajriba almashinuvini yo'lga qo'yish bo'yicha qator amaliy ishlar olib borilmoqda.

Xalqaro tajriba asosida O'zbekistonda surdotarjimonlik faoliyatini takomillashtirish yo'nalishlari

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, surdotarjimonlik faoliyatini samarali tashkil etish uchun nafaqat huquqiy asoslar, balki kasbiy standartlar, zamonaviy texnologiyalar va inklyuziv yondashuv zarur. Masalan, AQSh, Yaponiya, Germaniya kabi mamlakatlarda surdotarjimonlar faoliyati alohida

litsenziya asosida amalga oshiriladi va ular uchun majburiy professional tayyorgarlik, malaka oshirish va sertifikatlash tizimi mavjud. Shuningdek, ular sog'liqni saqlash, ta'lim, sud-huquq, ommaviy axborot vositalari kabi turli sohalarda faoliyat yuritib, eshitishda nuqsoni bo'lgan shaxslarning to'laqonli hayot kechirishida muhim vositachilik qiladi.

Yaponiya tajribasida esa surdotarjimonlar ijtimoiy xizmat xodimlari sifatida ham ko'riladi va mahalliy boshqaruv organlari bilan uzviy hamkorlikda faoliyat yuritadi. Ular uchun doimiy vebinarlar, amaliy seminarlar tashkil qilinadi va maxsus mobil ilovalar yordamida tarjima xizmati ham taqdim etiladi. Bu esa xizmatning doimiy va qulay bo'lishini ta'minlaydi. Ushbu xalqaro tajribalardan kelib chiqib, O'zbekistonda quyidagi yo'nalishlar bo'yicha surdotarjimonlik xizmatini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir:

1. Kasbiy tayyorgarlik tizimini kuchaytirish – oliy ta'lim muassasalarida surdotarjimonlikka ixtisoslashgan yo'nalishlar ochish va amaliyot bilan uyg'unlashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish.

2. Texnologik yechimlardan foydalanish – onlayn tarjima platformalari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosidagi subtitrlar va mimikani aniqlash dasturlarini joriy etish.

3. Ijtimoiy-huquqiy kafolatlarni kuchaytirish – surdotarjimonlar uchun barqaror mehnat sharoitlari, munosib ish haqi, ijtimoiy paketlar va huquqiy himoya tizimini shakllantirish.

4. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish – BMT, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti va boshqa xalqaro tuzilmalar bilan hamkorlikda malaka almashinuvi va ilg'or tajriba o'rganilishini yo'lga qo'yish.

Surdotarjimonlik xizmatlari bo'yicha ilk ijtimoiy tashkilotlardan biri sifatida O'zbekiston Karlar Jamiyati alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu jamiyat nafaqat eshitish bo'yicha nuqsonli insonlar bilan ishlaydi, balki surdotarjimonlarni tayyorlash, ularga metodik ko'mak berish va bu xizmatni ommalashtirishga ham xizmat qilmoqda. Bugungi kunda O'zbekistonda surdotarjimonlik faoliyati bir nechta muhim qonuniy hujjatlar orqali tartibga solinadi:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan asosiy qonunning 18-moddasida barcha fuqarolarning teng huquqliligi kafolatlangan. Bu norma jamiyatdagi har bir inson, jumladan, eshitish imkoniyati cheklangan fuqarolarning teng axborot olish huquqini qo'llab-quvvatlaydi. Surdotarjimonlik aynan ushbu tenglikni amalda ta'minlash vositasidir.

2. "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Qonun (2020-yil 15-iyul). Ushbu qonun nogiron shaxslarning jamiyatda erkin yashash va o'z huquqlaridan foydalana olishlari uchun zarur sharoitlar yaratishga qaratilgan. Qonunning 20-moddasida nogironlar, xususan, eshitish bo'yicha nogironligi bor fuqarolar uchun aloqa vositalari va tarjima xizmatlari (jumladan, surdotarjimonlar) bilan ta'minlash majburiyati belgilangan.

3. BMTning "Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi" (O'zbekiston – 2018-yil a'zoli). Ushbu xalqaro hujjat O'zbekistonning nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini xalqaro darajada e'tirof etganligini ko'rsatadi. Konvensiyada eshitish nuqsoniga ega

fuqarolar uchun muloqotni ta'minlovchi xizmatlar (shu jumladan, ishora tili tarjimonlari) bilan doimiy ta'minlash davlat zimmasiga yuklatilgan.

4. Vazirlar Mahkamasi qarorlari va boshqa me'yoriy hujjatlar. So'nggi yillarda qabul qilingan bir qator qaror va dasturlar (masalan, "Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qulay muhit yaratish to'g'risida"gi qarorlar) surdotarjimonlik xizmatlarini jamoat joylarida yo'lga qo'yish, tibbiy, ta'lim va sud tizimlarida ishora tili xizmatlarini joriy etishni ko'zda tutadi.

Surdotarjimonlik faoliyatining qonuniy jihatdan belgilanishi va ijtimoiy ehtiyoj sifatida e'tirof etilishi bugungi kunda eshitish qobiliyati cheklangan insonlar uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Davlat tomonidan ushbu xizmat turini rivojlantirish bo'yicha ko'rilyotgan chora-tadbirlar ijobiy natijalar bermoqda. Jumladan, ayrim ta'lim muassasalari va telekanallar doirasida surdotarjimonlar faoliyati joriy etilgan, maxsus kurslar tashkil qilingan va malaka oshirish imkoniyatlari yaratilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar / References / Используемая литература

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-maydagi "Surdotarjimonlik faoliyatini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
2. Xalqaro surdotarjimonlik uyushmasi (WASLI) veb-sayti. <https://wasli.org>
3. Kadyrova, N., & Tursunov, A. (2020). Surdotarjimonlik sohasidagi zamonaviy texnologiyalar va ularning qo'llanilishi. *Lingvistika va kommunikatsiya jurnali*, 4(2), 45-52.
4. World Federation of the Deaf (WFD). (2019). Sign language interpreting: Best practices and professional standards.
5. Миронов, С. А. (2018). Социальная интеграция лиц с нарушением слуха через сурдоперевод. *Вестник социальной работы*, 3(1), 23-30.
6. Xalqaro O'zbekiston universiteti. (2022). Surdotarjimonlik bo'yicha o'quv dasturi va metodologiyasi. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 24-dekabrdagi farmoni "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini himoya qilish to'g'risida".